

Gerevich-Kopteff Éva¹

GEREVICH TIBOR ÉS A CSALÁD²

Nehéz a családról írni. A személyes emlékeket a tényekkel párosítani. Az emlékek elhomályosulnak, átalakulnak, érthetlenné válnak, mint egy ködös táj vagy egy éjszakai kép, amit itt-ott világít meg egy-egy lámpa, ha nincs éppen kiégyve. Mi az, amit leírhatok, mint egyszer volt valóságot? A dokumentumok kínálta tényekből, a mások koncepcióiba illeszkedő értelmezésekből, a saját emlékeimből, rokoni elbeszélésekből kialakított hipotetikus valóságomat? Mennyit árulhatok el saját érzéseimből? Mi mindent tárhatok fel a családról? Mit szeretnék eltitkolni? Mennyire módosítja, mérgezi a valóságról alkotott képet a történetalkotás retorikája, a keretek közé szorítás, a jelentéssé és jelentőssé tétel?

Gyerekkorom óta rosszul lettem, ha a családomról beszéltek, hol lelkesedve, hol vádaskodóan. Mintha rajtam is múlt volna, hogy ki volt apám,³ nagyapám,⁴ Tibor

¹ Gerevich Éva 1964-től 1969-ig járt az ELTE bölcsészkarán magyar-történelem szakra, a szakdolgozatát József Attila líraelméletéről írta. Majd rövid tanítás után a Nemzeti Galériába került és 1975-ig dolgozott ott, mint muzeológus, eleinte főként adminisztratív feladatokat ellátva. 1972-től járt művészettörténet szakra, ahol 1975-ben megszakadtak a tanulmányai, amikor kiköltözött Finnországba. Ugyanis 1974 tavaszán hivatalosan kiküldték Helsinkibe, hogy onnan hazakísérjen egy, az ottani Múcsarnokban kiállított anyagot. Akkor találkozott Vladimir Kopteff konstruktív műveket alkotó képzőművésszel, és az év végén összeházasodtak. Kiköltözése után beiratkozott a Helsinki Egyetem művészettörténet szakára, egyben finnül is elkezdett tanulni. De már a következő évben magyar nyelvtanfolyamokat tartott esti iskolákban és 1978-tól a Helsinki Egyetem finnugor tanszékén is, a hivatalosan kiküldött lektorok mellett. Ott az első két évtizedben a magyar nyelv mellett főképpen művelődéstörténettel foglalkozott. Amikor megkapta a tisztikeresztet, az egyetem honlapján a következő sorokkal méltatták tevékenységét: „Gerevich-Kopteff Éva 1978-tól 2011-ig oktatta a magyar nyelvet és kultúrát a Helsinki Egyetemen. Kiváló tanáregységként sokat tett a magyar szak fejlesztéséért, népszerűvé tételéért. A két ország közötti kulturális kapcsolatok építői, alakítói az ő kurzusain sajátíthatták el a magyar nyelvet és általa kerülhettek közel a magyar kultúrához. Több mint három évtizedes oktatói munkáját számos publikáció és tudományos eredmények is kísérték. Publikációi közül kiemelkedik Madách *Az Ember tragédiájának* finn fordításait és recepcióját elemző doktori értekezése, valamint sokak által forgatott, finnek számára készített magyar nyelvkönyv-sorozata.”

² Gerevich-Kopteff Éva visszaemlékezése Markója Csilla felkérésére született, az MTA BTK MI Tudománytörténeti Kutatócsoportja a Gerevich-hagyatékkal kapcsolatos kutatásainak keretében. A lábjegyzeteket írta Bardoly István, szerkesztette Markója Csilla (MTA BTK MI).

³ Gerevich László (1911-1997), művészettörténész, régész, az MTA tagja. Gerevich Zoltán és Ladányi Ibolya gyermeke. 1935-ben doktorált nagybátyjánál Gerevich Tibornál a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen. 1937-től a Székesfővárosi Múzeumnál, illetve utódjainál dolgozott különböző beosztásokban - osztályvezető, igazgató, főigazgató - 1967-ig, amikor az MTA Régészeti Intézetének

1. Gerevich Emil, 1890-es évek.
Gerevich László hagyatékából
© Gerevich László örökösei

veszekedések során olykor így szidalmazta párját: ti gatyás rutén parasztok! Parasztok azért nem voltak, ha szegények is. Bár Zoltán és testvérei valószínűleg nem beszéltek ruszinul, (igaz, Tiborról tudjuk, hogy értett szlovákul), de édesanyjuk, Gerevich Emilné Ilniczky Ilona⁶ tudott. (1-2. kép) Apám ezt akkor árulta el, amikor

bácsi, Ali bácsi;⁵ a hetediziglen átka. Apám, László sokat beszélt róluk gyerekkoromban, séta közben. Akkoriban nem nagyon érdekelt, inkább nem akartam volna tudni róluk, az ősökről. A tragikus, szomorú életekről akkor még azt hittem, hogy ezek kivételek voltak. Hatottak az én életemre is, hiszen apám például megtiltotta, hogy művészettörténetet tanuljak az egyetemen, tudta, milyen nyomás alá kerülhet az ember a családi háttere miatt, hogy a családi előtörténet sarokba szorítja, lebéklyózza. Előre kialakítja az ellenszenvek és rokonszenvek köreit. Én ezelől elmenekültem. Nem mintha könnyebb helyzetbe kerültem volna.

Egyetemistaként kezdett el érdekelni a családom múltja, az örök kérdés, honnan is jöttünk. Izgatta a fantáziámat a Gerevichek szláv, ruszin eredete, amiről már a nevünk is árulkodik. Apám sokszor mesélte, hogy édesanyja, Ladányi Ibolya férjével, Zoltánnal megejtett

igazgatója lett. Ld.: Hanny Erzsébet: Gerevich László (1911-1997). A művészettörténész, régész és múzeumigazgató. *Tanulmányok Budapest Múltjából*, 37. 2012. 199-204.; Marosi Ernő: Gerevich László: a művészettörténéstől a régészetig - és vissza. *Tanulmányok Budapest Múltjából*, 37. 2012. 205-214.

⁴ Gerevich Zoltán (1886-1932) közgazdász, miniszteri osztálytanácsos. A Statisztikai Hivatalban kezdte pályafutását, majd a Külügyminisztériumba került, ahol az 1920-as években a politikai hírszerző osztályát vezette, utóbb a külföld felé irányuló kulturális propagandát irányította. Első felesége: Ladányi Ibolya, második: Riegl Margit.

⁵ Ifj. Gerevich Aladár (1910-1991) hétszeres olimpiai aranyérmes, tizennégyszeres világbajnok, harmincnégyszeres magyar bajnok vívó.

⁶ Gerevich Emil (1854-1902) matematikatanár. Felesége Ilniczky Ilona. Gyermekai: Aladár, Tibor, Zoltán, Géza. „Középiskoláit Máramaros-Szigeten, Lőcsén és Ungvárt végezte. Szülei korán elhálván, vagyon nélkül maradt és nevelőskodással tartotta fenn magát. Budapesten mint tanárjelölt a tudományegyetemen és a műegyetemen a matematikát és a természettudományokat hallgatta.” (Szinnyei) 1876-ban az alsólendvai polgári, majd 1877-ben a máramarosszigeti felsőbb leányiskolában tanított,

2. Gerevich Emilné Ilnitzky Ilona
(Nanankó), 1940-es évek, Esztergom.
Gerevich László hagyatékából
© Gerevich László örökösei

rákérdeztem. Úgy emlékezett, hogy az első világháború végén, amikor a család már Budapesten lakott, háborúból visszatérő katonák jártak a lakásukban és a nagyanyjával, Ilonával, akit ő Nanankónak hívott, ruszinul beszéltek. Gerevich Emil egy kis Bereg megyei faluban, Kovászázón született görögkatolikus papi családba, korán elárvult, de sikerült tanulnia, és végül matematikából tanári diplomát szerzett. Felesége, Ilona is görögkatolikus papcsaládból származott, szintén kárpátaljai faluból. A hitvilág ismerős volt számomra is, hiszen az apai családban mindenki görögkatolikus volt. Apám tartotta a kapcsolatot unokatestvérével, Sztankay Andrással,⁷ a színész Sztankay István édesapjával, aki a Fő utcai görögkatolikus templom plébánosa volt. A templom előterében a falon ma is látható a támogatók neve közt nagyapám testvéreinek, Tibornak a neve. Templomukba évente egyszer-kétszer elmen-

tünk, és minden évben januárban eljött az egyik papjuk lakásszentelésre hozzánk, ami azt hiszem, rám tette a legnagyobb hatást. Főként azért, mert családom nem volt vallásos, ezek a kapcsolatok hagyománytiszteltből származhattak. Elsőáldozó is náluk lettem. A görögkatolikusok simán járhattak római katolikus misékre, különbség csak a liturgiában volt. Ezért nem is nagyon lepett meg, amikor Tibor 1944-ben készült származást igazoló dokumentumát nézve észrevettem, hogy „áttért” római katolikus hitre. Nincs jelölve, mikor. Hát igen, „okosabb” volt római katolikusnak lenni később az ő pozíciójában, bár semmi igazi jelentősége nem volt az „áttérésnek”.⁸ De valójában nem volt vallásos, görögkatolikus papcsalád múlttal se, ahogy apám és anyám, és valószínűleg a nagyszülők sem voltak azok. A 20. század elfordulása a vallástól őket sem hagyta érintetlenül.

1885-ben Besztercebányára, utóbb 1891-ben a kassai állami felsőbb leányiskola igazgatója volt. Kinevezték a katolikus felsőbb leányiskolák miniszteri biztosává is.

⁷ Sztankay András (1895–1978) görögkatolikus plébános, teológiai doktor, püspöki tanácsos, a Fő utcai Szent Flórián-templom parochusa. Fia, István, (1936–2014) színész.

⁸ Ezúton kérek bocsánatot Ujváry Gábertől, akit az *Európai Utas*-beli írásának (Amikor a kultúra a politika fölé emelkedett... Gerevich Tibor és a Római magyar Akadémia. *Európai Utas*, 19, 2008, 2/3. 74–82.) elolvasása után informáltam Gerevich görögkatolikusságáról, annyira biztos voltam benne. (– a szerző)

3. Gerevich Tibor, 1900 körül, Kassán. Gerevich László hagyatékából © Gerevich László örökösei

Az Osztrák-Magyar Monarchia periferiájáról, szegény papcsaládból emelkedett ki Emil a diplomájával, amikor matematikatanárként Máramarosszigetre került, Máramaros megyébe, ahonnan felesége édesanyja is származott, és ahol az első két fiú, Aladár és Tibor született 1880-ban és 1882-ben. Aztán Emil családjával Besztercebányára költözött, a Felvidékre tanfelügyelőnek, és itt született Zoltán nagyapám, majd a legkisebb fiú, Géza. 1891-ben áthelyezték Kassára a főreáliskola igazgatójának,

4. A Gerevich-villa Tátralomnicon, 1916. Gerevich László hagyatékából
© Gerevich László örökösei

ahol a fiúk iskolába jártak. (3. kép) Dédapám írt középiskolai számtan- és fizika-tankönyveket is. A 20. század elején Tibor, Zoltán és Géza Budapestre jöttek tanulni. Aladár Miskolcra került.⁹ Amikor a család jövedelme megnőtt, Emil vett egy villát Tátra-Lomnicon, (4. kép) ahová apámat sok emlék fűzte, de már nagyapja nélkül, hiszen ő meghalt 1902-ben, 48 éves korában, 9 évvel apám születése előtt. A rövid ideig élvezett jobb életnek hamar vége szakadt, a villát el kellett kótyavetyélni Trianon miatt, de a család emlékeiben megmaradt elveszett paradicsomnak. Apám évtizedekkel később a háború után családotul (de nélkülem) elment megnézni a villát, és ránk hagyományozta nosztalgiáját. Talán ennek a hatása, meg a pénztelenség, hogy Tibor és édesanyja sokáig bérlakásban lakott több helyen is Budán (az első és a második kerületben), azután, hogy Kassáról is el kellett jönniük. Zoltán egy kassai lánnyal házasodott össze, a már említett Ladányi Ibolyával. Apám még emlékezett anyai nagyapja, Ladányi József kassai házára, ahol nyaralt eleinte és hatalmas fehér öreg kutyájukra. Zoltán a háború alatt tisztként szolgált a hadseregben, apám emlékei szerint ritka szép embernek tartották. A fényképek szerint is ő volt a legszebb a fiúk közül, anyjának, nőknék egyaránt kedvence. Bátor és könnyed, vidám ember, akinek vitái komoly-szomorú feleségével állandósultak, majd hosszabb katonai távollétei után váláshoz vezettek. Úgy tudom, a békeszerződések idején mint külügyminisztériumi tisztviselő Trianonban a magyar delegáció tagja volt jó francia nyelvtudása miatt. Akkoriban kerülhetett a Külügyminisztériumba a m. kir. Központi Statisztikai Hivatalból. Ő és Tibor is komoly nyelvtudással rendelkeztek, valószínűleg ez is alapozta meg karrierjüket. Már gyerekkoruk óta soknyelvű környe-

⁹ Id. Gerevich Aladár (1880–1959) vívómester, 1918-ban telepedett le Miskolcra, s 1920. április 1-én nyitotta meg a Városháza tér 20. alatt vívóiskoláját.

zetben éltek, és úgy látom, alapszabán toleránsan álltak a sokgyökerű léthez, hiszen ez saját családjukat is érintette. Gerevich Tibornak a *Mi a magyar?* c. kötetben megjelent írásából¹⁰ is kivehető ez az attitűd, bár olykor átcúsúzik a magyarság elvárt túlhangsúlyozásába. Ez az ambivalencia nagyon is jellemző a különböző nemzeti-ségek közt élőkre: mennyiben kell asszimilálódni, mennyiben különállónak maradni, tartozni valahová. Ezt az érzést én is jól ismerem.

A család nagy része Budapestre költözött, ahová a történelmi helyzet és az ambíció hozta őket. Azt hiszem, nagyon erős lehetett bennük a készletés: kitörni a periferiáról, elérni valamit, ami megerősíti helyüket a bizonytalanná, kaotikussá vált világban. A kiemelkedés útját választották. A legidősebb fiú, Aladár a katonatisztséget, majd erről házassága miatt lemondva a vívást választotta Miskolcon, de az ő házassága is zátonyra futott és három fiával egyedül maradt.¹¹ Ekkor erősödött meg az agglegény Tibor családfenntartó szerepe. Édesanyjával élt együtt és az ő háztartásába került Aladár bátyjának legidősebb fia, Ali bácsi (nekünk), és Zoltán öccsének szintén az apjánál maradó egyetlen fia, László. Érdekes, hogy a fiúk az apjuknál maradtak, de ebbe most nem megyek bele, hogy miért. Mindenesetre a nagymama is hozzájárulhatott a döntéshez, meg akarthatta mutatni, hogyan kell a fiúkat nevelni. Így az 1910-ben született Aladár és az 1911-ben született László együtt nevelkedtek a nagymama irányítása alatt a „kedves bátyám” házában, ahogy apám nevezte Tibort. László édesanyja, Ibolya sokat panaszkodott volt anyósára, Ilonára, aki szigorú volt a menyeihez és az unokáihoz, de Mamuska a fiaiért rajongott. Jobban belegondolva sok jel mutat arra, hogy Ilona volt a család uralkodó matrónája, aki fiait kordában próbálta tartani. Tibor meg sem nősült, Zoltán felesége elmenekült, igaz, Zoltán gyors második házasságát (a titkárnőjét vette el) korai halála szakította meg 1932-ben. László részben azért kerülhetett Tiborhoz, mert mostohaanyjával nem volt hajlandó szóba állni, nem volt hajlandó engedelmeskedni se neki, se az apjának. Nem tudta nekik a válást megbocsátani, egyedül élő anyjával és annak családjával, a Ladányiakkal tartott szoros kapcsolatot. Egy időben tervezte, hogy a nevét is megváltoztatja, felveszi egyik dédanyja családnévét, a Farkast. Aladár viszont az anyjának nem tudta soha megbocsátani, hogy otthagya fiait. Azt hiszem, Tibor remek pótapa lett, aki jó viszonyba került és maradt is unokaöccseivel, nevelt fiaival. Markója Csilla írja az *Enigmában*, hogy barátainak írt leveleiből kitetszik eredendő kedvessége és segítőkészsége.¹² Ez a szeretet fokozottan érvényesült családjával való kapcsolataiban.

A Tiborról mesélt boccaccioí történetek, anekdoták életörömét, vidám természetét is mutatják és megmagyarázzák habitusának mély kötődését az olasz kultúrához. (5. kép) Az általam hallottak barátainak vastag megtréfálásáról szólnak, kamasz fiúk vagy régi korok diákjainak zaftos csínyjeihez hasonlítanak, nem

¹⁰ Gerevich Tibor: A magyar művészet szelleme. *Mi a magyar?* Szerk. Szekfű Gyula. Budapest, 1939. 419–488.

¹¹ Id. Gerevich Aladár és felesége, Herczegh Irén.

¹² Markója Csilla: Gerevich Tibor görbe tükrökben. *Enigma*, 16. 2009. no 60. 26.

5. Gerevich Tibor a Római Magyar Akadémián, 1930-as évek eleje.
Gerevich László hagyatékából
© Gerevich László örökösei

előadását.¹³ Leginkább arra emlékszem, ahogy apám kezével mutatja, hogyan söpörte le magáról a tojásokat.

Tibor a harmincas évek elején Esztergomban, közel a Bazilikához vett egy szép városi házat főként az édesanyja számára, de ő is használta, amikor ott tartózkodott. A ház a tízes évek körüli, részben szecessziós épület.¹⁴ Ez volt az egyetlen, ami a tulajdonában volt. A ház mostani tulajdonosának az apja vette meg apáméktól a házat Tibor bácsi halála után. Amikor nemrég ott jártunk,¹⁵ mondta a hölgy, hogy sok minden eredeti állapotában maradt, de a képek a falon az övéi. Merthogy remek-

Mamuska fülének, szemének voltak szánya. Ahogy eléggé titokban tartott nőügyei sem. Úgy látszik, több rajongó hölgy vette körül, mint szép öccsét. Talán Mamuska nevelése mégsem ért cél. A tréfálkozás irritálhatott is sokakat, különösen, ha komolyan vették. A könnyed kedélyesség vonzott is embereket, meg taszítgatott is. Én úgy látom, hogy talán nem is vette olyan túl komolyan magát. Azt hiszem, hogy tudta, „színház az egész világ.” Szerepet is játszhatott elég tudatosan. Macchiavellista örökség. Ismert németellenessége ezzel is összefüggethető. A politikai diszkriminációval kapcsolatos ellenérzését mutatja az egyik történet, amit emlékezetem szerint apám mesélt róla: amikor előadást tartott az egyetemen valamikor a háború idején, bejöttek az órájára, hogy a zsidó származású diákokat távozásra szólítsák föl. A professzor úr azt mondta, hogy az ő órájáról senkit nem visznek el. Erre a nyilas diákok záptojással kezdték őt megdobálni, ő meg nyugodtan lesöpörte a tojáshegyeket magáról és folytatta az

¹³ A jelenetet Radnóti Miklósné Gyarmati Fanni így írja le 1940. november 7-i naplóbejegyzésében: „Gerevich profot a katedrán záptojásokkal bombázták, mert kidobta a turistákat. Ez még nem fordult elő nálunk, de viszont előállt az a humoros helyzet, hogy az emericánások a turistákat igazoltatták belépés előtt az egyetemen, mert az Americana Gerevichet védi. Most, zsidók híján, így játsszák kis játékaikat.” Radnóti Miklósné Gyarmati Fanni: *Napló 1935?1946*. I. Budapest, 2014. 577-578.

¹⁴ Esztergom, Várút 1.

¹⁵ Prokopp Mária szervezte meg a látogatást. Prokopp Mária (1939-) művészettörténész, az ELTE művészettörténet tanszékének tanára.

6. Gerevich Tibor Genthon István és Aba-Novák Vilmos társaságában Svájcban, 1936. szeptember 11-én. Gerevich László hagyatékából © Gerevich László örökösei

művek reпрói díszítették a falakat korábban. És akkor eszembe jutott, hogy apám régebben sokszor megjegyezte, ne tegyünk eredeti, de középszerű műveket a falakra, inkább múzeumi remekművek reпрóit! Tibor értette a művészetet, értékelte a minőséget. A kiegyensúlyozott, klasszikus műveket érezte közel magához vagy talán ezekre függesztette a szemét, hogy ne lássa korának veszélyes örvénylését. El tudom képzelni, hitt abban, hogy a római iskola „jobbá teheti a világot.” Hogy ez elősegítette kultúrpolitikai karrierjét is, hát igen, valószínűleg ezzel is tisztában volt. (6. kép) Írásai szerint nem szerette, elítélte az avantgárd művészetet, de értette, hogy miről van szó. Úgy vélte, a kaotikus örvénylés megjelenési formáiról. Ettől ő félt és inkább egy szép illúzióba menekült. De az értékeket felismerte. Amikor 1944 elején a *Szép művészetben* Illyés Gyula írására válaszolva vitatja rossz hírünket a világban, egyik fontos érve, hogy Benedetto Croce írt József Attiláról méltatást, tehát nagyra értékelte őt.¹⁶ A 20. század elején olaszországi ösztöndíja idején avantgárd, futurista körökkel is kapcsolatba került, itt találkozhatott többek közt Giovanni Papini költővel¹⁷ és a fiatal Mussolinivel is. Ennek az ismeretségnek hasznát látta később kultúrpolitikusként. Hogy mennyire látott bele, akart beelátni a politika bugyraiba, mélységeibe, nem tudom. Valószínűleg nem akart, becsukhatta a szemét bizonyos dolgok előtt. Csak saját kultúrpolitikai szerepére koncentrált. Kezdem úgy látni,

¹⁶ Az írásra András unokaöcsém hívta föl a figyelmemet: Gerevich Tibor: magyar művészet és „hírünk” a világban. *Szép művészet*, 5, 1944, 19–21.

¹⁷ Giovanni Papini (1881–1956) író, újságíró, költő. Legismertebb műve, a magyarul is több kiadást megért: *La Storia di Cristo* (1921). Magyar kiadásához 1925-ben Fülep Lajos írt előszót.

7. Gerevich Éva Dobogókőn, 1960-ban.

Gerevich László hagyatékából

© Gerevich László örökösei

hogy a római iskola ötlete és pártolása ezt a szerepet erősítette; saját maga és a hatalom számára is elfogadható szubsztanciaként, olyan kormányrúdként, mellyel egy ideig többé-kevésbé kikerülhetők a veszélyes szirtek.

Az Eötvös-kollégium első igazgatójáról írt szövegében megemlíti, hogy sokat jártak kirándulni, többek közt a budai hegyekbe, Dobogókőre, Visegrádra.¹⁸ (7. kép) Ezt nem tudtam korábban róla, ezután valahogy úgy éreztem, hogy az örökségéből vett dobogókői telkünk ezúton is hozzáköt minket, különösen engem, aki olyan jól ismertem e helyeket, hogy éjjel se tévedtem el az ismerős ösvényeken. Csodálkoztam is annak idején, miért éppen Dobogókőn vettük a telket, mert a családból inkább csak apám és én szereztük. Apám az ideális, egészséges magasságról beszélt, később Pilisszentereszt közelsége csak tovább erősítette

ezt, a ciszter kolostor ásatásai miatt, Gertrudis sírjának helyével. Számomra a legkedvesebb magyar vidék lett, titokzatos nemzeti táj, messze a múltba nyúló látható és láthatatlan romjaival, a legkülönbözőbb népek évezredes nyomaival. Minden nép, nemzet és család múltjánál ezekről az összefonódásokról van szó.

Egy másik konkrétabb kapocs is összekötött vele: a gyönyörű rézágya. A halála után került hozzánk a márványlapú réz éjjeliszekrényvel együtt és az én ágyam és éjjeliszekrényem lett hosszú évekre. Úgy tudtam, hogy Olaszországból hozta őket magával. Aztán eltűntek a lakásból, az éjjeliszekrény később, hogy aztán újból megjelenjen, de egy dologra nagyon is élénken emlékszem. Amikor éjjel rosszat álmodtam, általában háborús tájban, sötétben menekültem valami fenyegető veszély elől (1945. február 8-án születtem!), és éreztem, hogy ez csak álom, de nem tudtam felébredni, viszont emlékeztem, hogyha felemelem a kezem és az ágyam mellett ütögetni kezdem az éjjeliszekrény réz oldalacskáját, a zaj felébredsz. Így történt mindig.

Nem sok személyes emlékem van róla, pedig már kilenc éves voltam, amikor meghalt. Úgy két éves koromban elvittek engem is Esztergomba, talán 47-ben, valószínűleg nem emlékszem igazából az eseményre, csak a fényképről, ahogy a kertben állok menekülésre készen Nanankó mellett, aki ül egy széken, 93 éves, közeledik a

¹⁸ Gerevich Tibor: Az Eötvös-kollégium története. Bartoniek Géza (1854-1930), *Enigma*, 16. 2009. no. 60. 53.

8. Az idős Gerevich Tibor.
 Gerevich László hagyatékából
 © Gerevich László örökösei

halála, Tibor bácsi a háttérben, ő se él sokkal tovább. Aztán arra emlékszem, hogy eljárt hozzánk vasárnap ebédre, sötét öltöny volt rajta, nagy fehér damaszt szalvéta a nyakában, és szivart tartott a kezében, remélhetőleg már az ebéd végén. Egyszer vagy talán többször is panaszkodott, hogy milyen egyedül van, én nagyon megsajnálhattam, mert elsős koromban, talán 1951-ben vagy 52-ben, egyszer iskola után – egyedül lehettem otthon, öcsém óvodában – látogatóba indultam hozzá a Fenyő utcából. Lementem az Orvos lépcsőn, átmentem a Krisztina körúton az Attila útra, emlékezhettem a házra. Mentem

föl a széles lépcsőn az első emeletre, ahol kinyílt az ajtó, megjelent a házvezetőnő és Tibor bácsi, hátuk mögött a fény, és Tibor bácsi szavai: hát miért jöttél, kicsi lány! Én azt válaszoltam, mert azt mondtad, hogy nagyon egyedül vagy. A történeten magam is el szoktam érzékenyülni, de egy biztos, valóban magányos lehetett. Az élete teljesen megváltozott, hogyan is élhette meg ezt a változást?

Amikor néhány évvel ezelőtt végre egyik öcsém előszedte a kis bőröndöt, amiben családi papírok várták, hogy valaki érdeklődjön irántuk, előkerültek levelek is, többek közt egy Pogány Ö. Gábor által 1951-ben írt kimért, hideghangú levél,¹⁹ amelyben, mint egy kisdíáknak, utasításokat ad és beszámolásra kötelezi a folyamatban levő munkákról, kötetekről.²⁰ Hát ez kemény ütés lehetett! (8. kép) Sok ütés előzhette meg és kísérhette. És csak akkor kezdtem megérteni, hogy PÖG miért is vett föl olyan kedvesen engem a Nemzeti Galériába, amikor állásra lett szükségem, igaz, én ideiglenesnek szántam, átmeneti megoldásnak, ahogy végül az is lett belőle. Írásra ösztökélt, a művészettörténet tanulására. Így utólag arra gondolok, lelkiismeret-furdalása lehetett és így akart valamelyes kárpótlást nyújtani a családnak. Szüleim annak idején ezekről a dolgokról nem beszéltek, így boldog nem tudással evickéltem a sekély víznek gondolt mélységek fölött.

Tibor bácsinak is lett valamiféle jóvátétele, nevelő fiainak sikerei, vívó olimpikontként és elismert régészként, akik hálásak voltak neki a családi otthonért és iskoláztatásért.

¹⁹ Ld. jelen számunkban.

²⁰ Ld. jelen számunkban.